

Наталія Карпенко,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РЕЦЕСІЇ

В умовах рецесії економіки, на фоні складної та нестабільної суспільно-політичної ситуації в Україні, загострюються проблеми падіння рівня життя та зниження доходів населення. Наслідком кризи, що охопила усі сфери суспільно-економічного життя, виступають такі негативні тенденції, як високий рівень інфляції, значне зростання цін на споживчі товари і тарифів на комунальні послуги, знецінення заощаджень населення, зростання рівня безробіття, зниження купівельної спроможності, посилення поляризації за доходами.

На сьогоднішній день паралельно із здійсненням економічних реформ необхідно впровадження дієвих концептуальних засад формування національної соціальної політики, важливою складовою якої є політика доходів населення, адже доходи населення є економічною основою відтворення та розвитку людського капіталу, а держава відіграє значну роль у формуванні загального добробуту. На перший план постає потреба формування суспільного контракту між державою, бізнесом та населенням, що забезпечить розвиток середнього класу та подолання стратифікаційних наслідків рецесійного шоку [1, с. 94].

Основними методами державного регулювання доходів є: встановлення мінімальних соціальних стандартів і гарантій; встановлення умов і розмірів оплати праці в бюджетній сфері; визначення порядку та умов оподаткування доходів; забезпечення державного соціального страхування; здійснення державної соціальної допомоги; здійснення бюджетного регулювання і фінансування соціальної сфери; здійснення індексації доходів [4, с. 8].

За даними Державної служби статистики у 2014 році номінальні доходи населення України зросли порівняно з попереднім періодом на 3,6% і склали 1531,1 млрд. грн. Водночас реальний наявний дохід за 2014 рік зменшився на 8,4%. Падіння реальних доходів населення відбулося як в цілому по Україні, так і за регіонами. Як наслідок, частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму у 2014 році у порівнянні із 2013 роком зросла на 0,3 відсоткових пункти, тобто за межею бідності знаходились 3,2 млн. осіб, що складає майже 9% населення України [2].

Рецесивні тенденції в економіці України відповідним чином позначилися на показниках ринку праці. Станом на 01.01.2015 р. чисельність зареєстрованих безробітних зросла до 512,2 тис. осіб, тоді як кількість вакантних робочих місць знизилася до 35,3 тис. Відповідно навантаження на 10 вільних робочих місць збільшилося до 145 осіб на 01.01.2015 (103 особи на відповідну дату 2014 року). На 01.01.2015 р. офіційний рівень безробіття становив 1,9% населення

працездатного віку (1,8% у 2013 році). Водночас рівень безробіття населення, розрахований за методологією МОП, збільшився для населення працездатного віку до 9,7% (7,7% у 2013 році). Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2014 рік зросла порівняно з 2013 роком на 6,0% – до 3480 грн. Проте на фоні швидкого зростання споживчих цін відбулося падіння рівня реальної заробітної плати на 6,5% у порівнянні з попереднім періодом, при цьому сума заборгованості із виплати заробітної плати на кінець 2014 року зросла у 3,2 рази у порівнянні із даними на початок року і склала 2436,8 млн.грн. переважно за рахунок стрімкого її накопичення в Донецькій та Луганській областях [2].

За даними аналітичного звіту Національного банку України (НБУ), індекс Кейтца, що характеризує співвідношення розміру мінімальної заробітної плати і середньої заробітної плати на одного штатного працівника, у 2014 році знизився у порівнянні з попереднім роком на 3,3 % і склав 30,4%. Основними причинами такого різкого падіння були незмінні соціальні стандарти (а саме мінімальної заробітної плати - 1218 грн.) на тлі зростання середньої заробітної плати [5]. В країнах Західної Європи даний індекс використовують як один з показників ефективності подолання бідності. Міжнародна організація праці (МОП) рекомендує підтримувати індекс Кейтца на рівні не нижче 50%, а Євросоюз - не нижче 60%. Дані, наведені НБУ, свідчать як про високий абсолютний рівень бідності в Україні, так і про те, що ситуація останнім часом погіршується.

Вагомим підґрунтям зниження рівня життя населення стало стрімке зростання тарифів на комунальні послуги починаючи з 2014 року. Підвищення тарифів суттєво збільшило вартість утримання квартир і будинків для простих українців, доходи яких спустошила інфляція і девальвація. Пом'якшити наслідки такого зростання тарифів має розширена програма субсидування малозабезпечених верств населення. За даними Державної служби статистики, у першому кварталі 2015 року субсидії на оплату житлово-комунальних послуг були призначені 392 тисячам сімей на загальну суму 127,7 млн. грн. [2]. Одним з механізмів пом'якшення для населення наслідків зростання цін на комунальні послуги має стати впровадження енергозберігаючих технологій не тільки населенням як споживачами послуг, а й комунальними підприємствами за сприянням влади на місцях.

Актуальність державного регулювання доходів населення зростає саме за умов економічної рецесії, яка негативно впливає у середньо- і довгостроковому періодах на економічну активність та добробут населення. Нагальною потребою у цей період є підвищення ступеня соціального захисту населення з метою призупинення зuboжіння значної частини домогосподарств і подолання бідності населення.

На сучасному етапі в Україні механізм державного регулювання доходів населення потребує удосконалення з метою забезпечення зростання рівня життя, створення умов для людського розвитку. Назріла необхідність у відпрацюванні комплексного підходу щодо поліпшення фінансування системи соціального захисту, адже розробка політики у соціальній сфері здійснюється

без належного обґрунтування, організаційно-правової та фінансової бази. Невідкладним напрямком реформування системи соціального захисту є вдосконалення механізмів адресної допомоги найбільш уразливим прошаркам населення.

У сфері фіскальної політики діючі ставки оподаткування доходів населення не відповідають принципу соціальної справедливості розподілу доходів у суспільстві, є узагальненими щодо всіх платників, на відміну від діючих підходів в економічно розвинених країнах. Адже державне регулювання доходів та заробітної плати полягає в перерозподілі через бюджет шляхом диференційованого оподаткування різних груп одержувачів доходів та соціальних виплат населенню. При цьому значна доля національного доходу має забезпечувати перерозподіл фінансових ресурсів від прошарків із високими доходами до верств населення з відносно низькими доходами [3, с. 167].

У трудовій сфері регулюючий вплив держави має бути спрямований насамперед на забезпечення соціальних гарантій та умов для гідного рівня заробітної плати з метою підвищення ефективності та продуктивності праці, узгодження та реалізації інтересів усіх учасників трудових відносин, забезпечення принципу випереджаючого зростання продуктивності праці над темпами зростання заробітної плати.

Основними напрямками державної політики регулювання доходів населення мають стати: подолання малозабезпеченості та зубожіння значної частини населення; підвищення мінімальних соціальних гарантій; забезпечення зростання реальної заробітної плати; забезпечення підвищення доходів від підприємництва; забезпечення гідних доходів непрацюючим верствам населення; підтримка безпечного рівня доходів; зниження надмірної невинуватеної диференціації доходів населення.

Пріоритетами державної політики в кризовий період мають бути: забезпечення зайнятості та можливостей отримання трудових доходів працездатного населення; підвищення рівня захисту доходів; підтримка і захист купівельної спроможності малозабезпечених верств населення.

Список використаних джерел:

1. Бурлуцький С.В. Стратегія формування суспільного договору в умовах посилення соціальної стратифікації / С.В. Бурлуцький // Часопис економічних реформ. - Сєвєродонецьк: СНУ ім. В.Даля - 2015. - № 1 (17). - С. 89-95.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Карпенко Н.В. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання доходів населення / Н.В. Карпенко // Вісник соц.-ек. досліджень. Зб. наук. праць. ОДЕУ. - №32, Одеса, 2008. - С. 164-169.
4. Кролевець О.А. Державне регулювання доходів населення в контексті формування середнього класу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.03 / О.А.Кролевець - Донецьк, 2010. – 25 с.
5. Річний звіт НБУ [Електронний ресурс]: офіційний сайт НБУ, – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>